

En stensättning i Sofiehill, Södertälje

L2015:3281 och L2024:4669
Östertälje 61:9
Södertälje kommun
Stockholms län
Södermanland
Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Stockholms län markerat i rött.*

© 2024 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2024:45
Lst dnr 431-3334-2024

Författare	Annica Ramström
Kvalitetsgranskning	Sabina Larsson
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	A400, fundamentet till en staty eller blomsterurna, förvillande lik en förhistorisk grav innan man tittar närmare i norr, öster och väster. Foto från söder.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2024:45
ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I AVGRÄNSANDE SYFTE

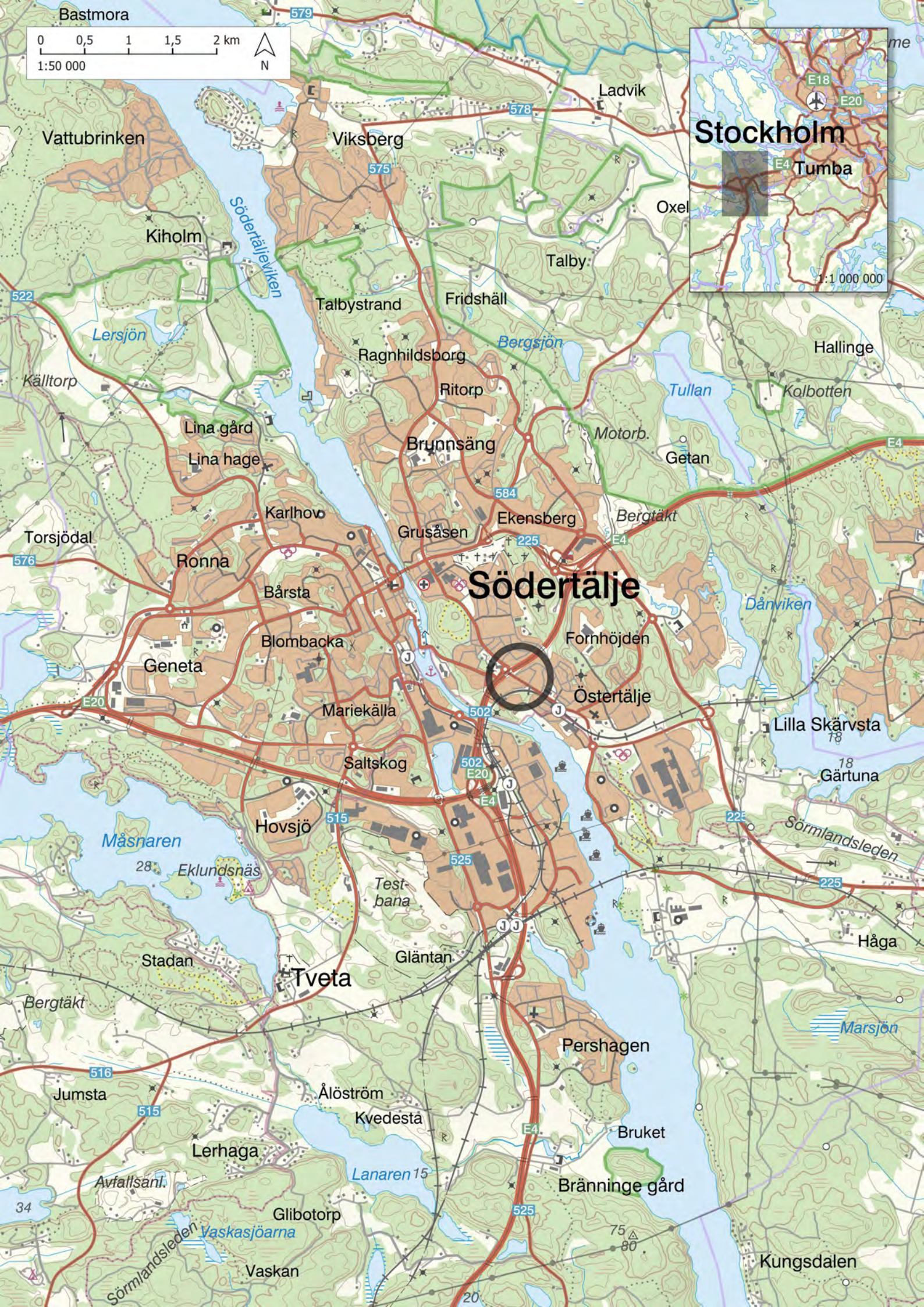
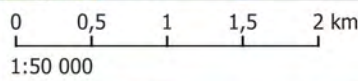
En stensättning i Sofiehill, Södertälje

L2015:3281 och L2024:4669
Östertälje 61:9
Södertälje kommun
Stockholms län
Södermanland
Annica Ramström
Lst dnr 431-3334-2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	8
Bakgrund och kulturmiljö	8
Utgångspunkter, syfte och målgrupper	9
Metod och genomförande	9
Resultat	12
Tolkning	16
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	16
Referenser	17
Tekniska och administrativa uppgifter	18
Bilagor	19
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>19</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar</i>	<i>20</i>
<i>Bilaga 3. Fyndtabell</i>	<i>20</i>
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-datering</i>	<i>21</i>

Bastmora

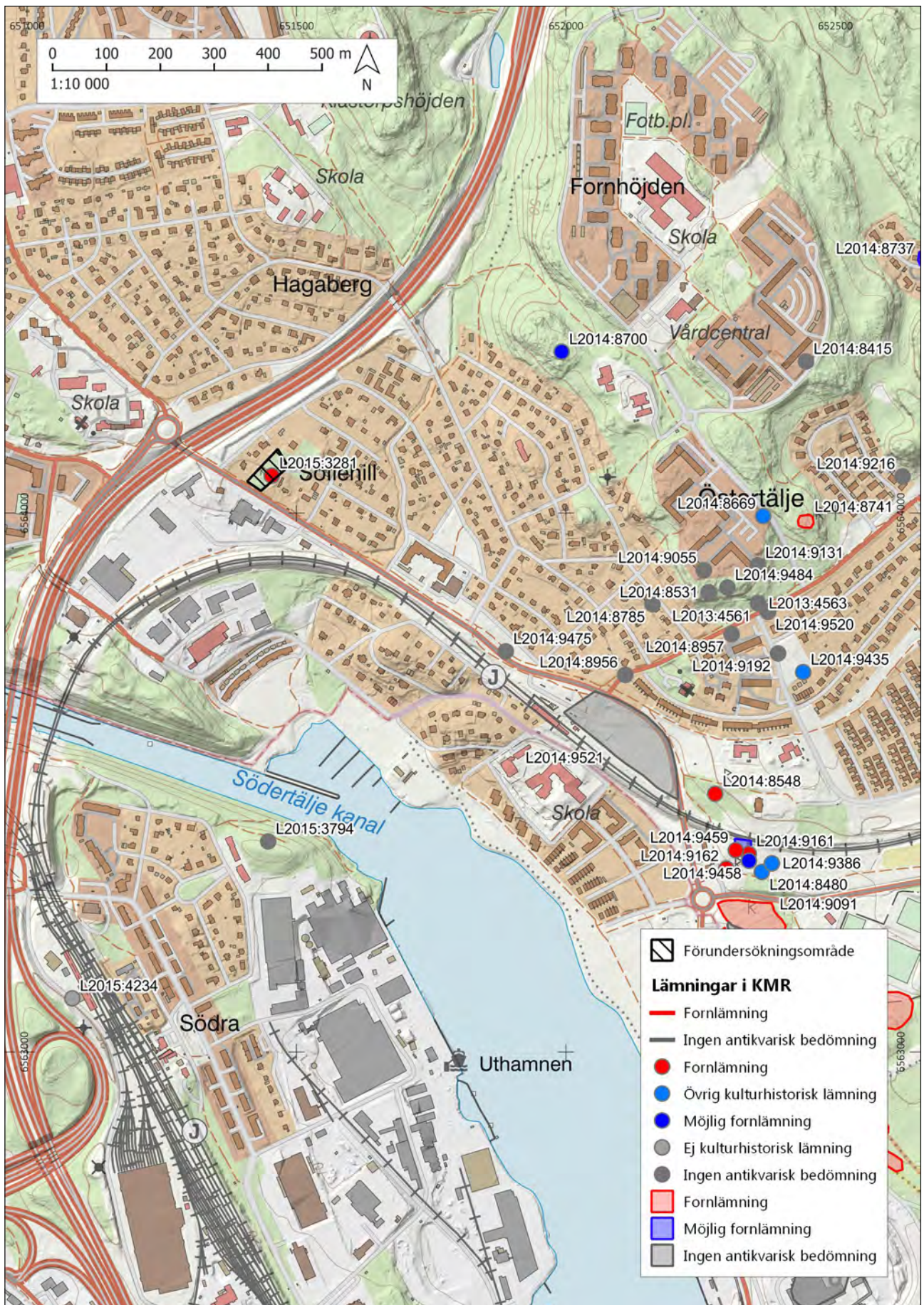
SAMMANFATTNING

I maj år 2024 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämning L2015:3281, en ensamliggande stensättning, i Sofiehill, Södertälje socken och kommun. Utredningsområdet var cirka 2 500 kvadratmeter stort och enligt ägaren till tomten har här tidigare funnits en skulpturpark, vilket innebar att det inom ytan fanns lämningar som påminde om förhistoriska gravar men som också kunde vara fundament för statyer eller större urnor.

Resultaten från den arkeologiska förundersökningen visade att den sedan tidigare kända stensättningen L2015:3281 utgjordes av en oval stensättning, 8,5×7 meter (NO-SV) och 0,3–0,5 meter hög. Den har en gles kantkedja av 0,4–0,8 meter långa stenar som är 0,2–0,3 meter höga. De övriga förhöjningar som fanns inom förundersökningsytan utgjordes av fundament till statyer eller urnor, komposthögar eller förmultnade stubbar.

För att avgränsa stensättningen L2015:3281 grävdes nio schakt i anslutning till lämningen. I ett schakt, S532, direkt söder om stensättningen hittades en härd, L2024:4669, som fortsatte utanför schaktet. I anslutning till härdens hittades en malstenslöpare, Fl. Härdens ¹⁴C-daterades till 250–540 e.Kr., det vill säga äldre järnålder men med en viss dominans (75,2%) för tiden 330–440 e.Kr, äldre romersk järnålder.

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000.

Figur 2. Området kring Sofiehill med utredningsområdet markerat i svart och de i texten omnämnda lämningar som återfinns i Kulturmiljöregistret (KMR). Skala 1:10 000.

Figur 3. Plan över utredningsområdet efter den inledande karteringen, med stensättningen L2015:3281. Skala 1:700.

INLEDNING

I maj 2024 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämning L2015:3281, en ensamliggande stensättning, i Sofiehill i Södertälje i samband med en exploatering av tomten. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Stockholms län och kostnadsansvaret bars av fastighetsägaren.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Utredningsområdet var cirka 2 500 kvadratmeter stort och delades i två delar av en utfartsväg som ledde från huvudfastigheten ut på Grödingevägen i söder. Väster om utfartsvägen bestod ytan av en igenväxande tomtmark som närmast var att betrakta som en parkanläggning. Enligt ägaren till tomten har här tidigare funnits en skulpturpark, vilket innebar att det inom den västra undersökningsytan fanns lämningar som påminde om förhistoriska gravar men som också kunde vara fundament för statyer eller större urnor tilltänkta för blomsterarrangemang. Ytan öster om utfartsvägen hade tidigare använts för bland annat odling vilket gjorde att ytan var plan, stenfri och i den södra delen fri från träd.

Inom den västra ytan fanns en sedan tidigare registrerad fornlämning i form av en stensättning, L2015:3281. Stensättningen beskrivs som rund, cirka 10 meter i diameter och 0,5 meter hög. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0,4–0,6 meter stora. Rest av kantkedja, 0,2 meter hög, av 0,4–0,8 meter stora stenar. I beskrivningen uppmärksammas också ett flertal oregelbundna förhöjningar samt ett stenparti i närområdet till stensättningen, vilka bedöms kunna vara rester efter skadade stensättningar (Kulturmiljöregistret, KMR). I registreringen bedöms lämningarna ligga i krönläge eller på södra kanten av en höjd, men då terrängen lutar svagt mot söder är L2015:3281 snarare belägen i en svag sydsluttning.

Stensättningen L2015:3281, ger ett ensamt intryck där den ligger i landskapet med närmste kända lämningar mellan 500–600 meter bort (KMR). Cirka 550 meter nordost om L2015:3281 finns ytterligare en ensamliggande stensättning i ett markant krönläge, L2014:8700. I KMR har den fått den antikvariska statusen möjlig fornlämning vilket kan ha göra med att den enligt beskrivningen är kraftigt omrörd och med en oklar begräsning. Läget talar dock för att det rör sig om en skadad stensättning.

Cirka 550 meter sydost om L2015:3281 har det tidigare funnits en milstolpe, L2014:9475, som idag är försvunnen. Går man ytterligare cirka 200 meter i samma riktning finns den undersökta och borttagna boplatsen L2014:9521.

Att stensättningen L2015:3281 idag är en solitär i området hänger med stor sannolikhet samman med att området började bebyggas på 1920–30-talet. Bebyggelsen utgjordes av villor med stora tomter i en tid innan arkeologiska undersökningar alltid genomfördes vid byggnation och iordningställande av trädgårdar. ”Fram till 1920-talet var Östertälje till stora delar landsbygd dominerad av de stora gårdarna Igelsta, Glasberga, Rosenborg och Hall. På 1800-talet drogs västra stambanan genom Igelstaområdet och år 1859 etablerades en ångsåg på järnvägens södra sida och kring denna växte Östertälje villasamhälle fram” (Södertälje med omgivande land, s.136).

Inga arkeologiska undersökningar har gjorts i närområdet till nu aktuell undersökning.

UTGÅNGSPUNKTER, SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Syftet med förundersökningen var att ta reda på om idag okända fornlämningar fanns inom den berörda delen av fastigheten. Förundersökningen skulle också primärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom undersökningsområdet. Den arkeologiska förundersökningen skulle även identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Resultaten från den avgränsande förundersökningen ska vara av sådan kvalitet att den kan användas av Länsstyrelsen i den fortsatta tillståndsprövningen och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska insatser. Resultaten ska också kunna användas som underlag i fastighetsägarens planering.

Målgrupper för undersökningen är främst Länsstyrelsen och fastighetsägaren samt arkeologiska undersökare.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Undersökningen inleddes med kartering av ytan för att identifiera det som i KMR beskrevs som ”flertalet förhöjningar samt ett stenparti”. Endast en större förhöjning (A500) samt det som uppfattades som stenpartiet (A400) mättes in med RTK-GPS.

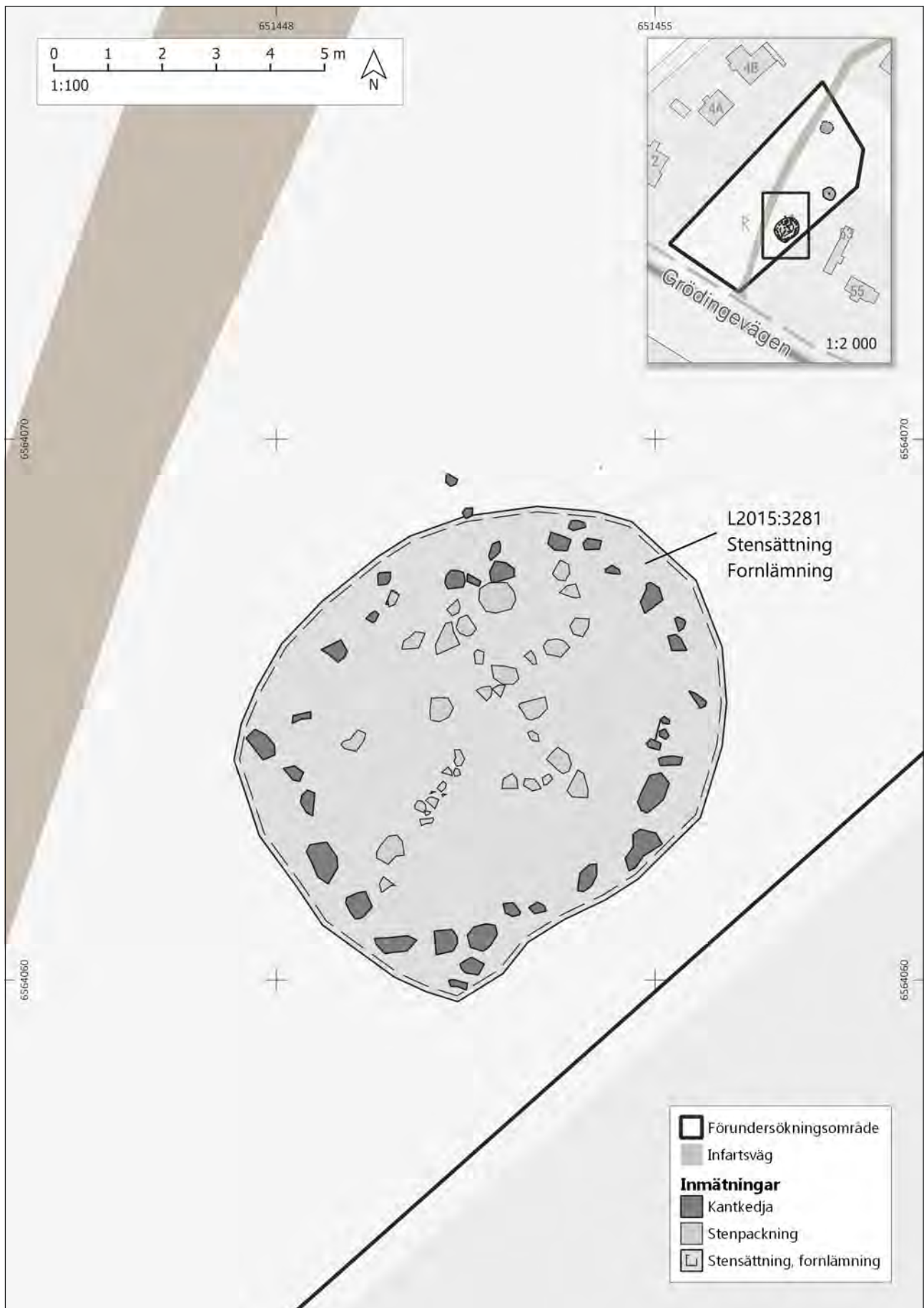
Efter den inledande karteringen rensades den kända stensättningen (L2015:3281) fri från löv och marktäckande växtlighet för hand. När lämningen frilagts visade det sig att den täcktes av en kompakt jordmantel, valet gjordes efter samtal med Länsstyrelsen att inte rensa fram hela stensättningen utan

låta manteln vara intakt och istället dra ett smalt schakt med grävmaskin för att utröna om det fanns en stenpackning innanför kantkedja eller om den endast var jordfylld.

I övrigt genomfördes undersökningen som sökschaktsgrävning med maskin. Samtliga schakt lades igen efter avslutad undersökning.

Metalldetektering skedde endast i schaktade ytor. Vad gäller stensättningen L2015:3281 detekterades endast de uppgrävda massorna hörande till schaktet.

Inmätningar skedde med RTK-GPS och den skriftliga dokumentationen skedde analogt på schakt- och anläggningsblanketter.

Figur 4. Plan över stensättningen L2015:3281. Skala 1:100.

RESULTAT

Resultaten från den arkeologiska förundersökningen visade att stensättningen L2015:3281 utgörs av en oval stensättning, 8,5×7 meter (NO-SV) och 0,3–0,5 meter hög. Den har en gles kantkedja av 0,4–0,8 meter långa stenar som är 0,2–0,3 meter höga. Kantkedjan förefaller vara störd i den västra delen, kanske i samband med anläggandet av utfartsvägen. I den norra delen av stensättningen fanns ett antal större stenar synliga i ytan, de var av samma storlek som stenarna i kantkedjan. Det kan röra sig om någon form av kärnröse, men det kan också vara större stenar i packningen som är synliga ovan den jordmantel som täckte stensättningen.

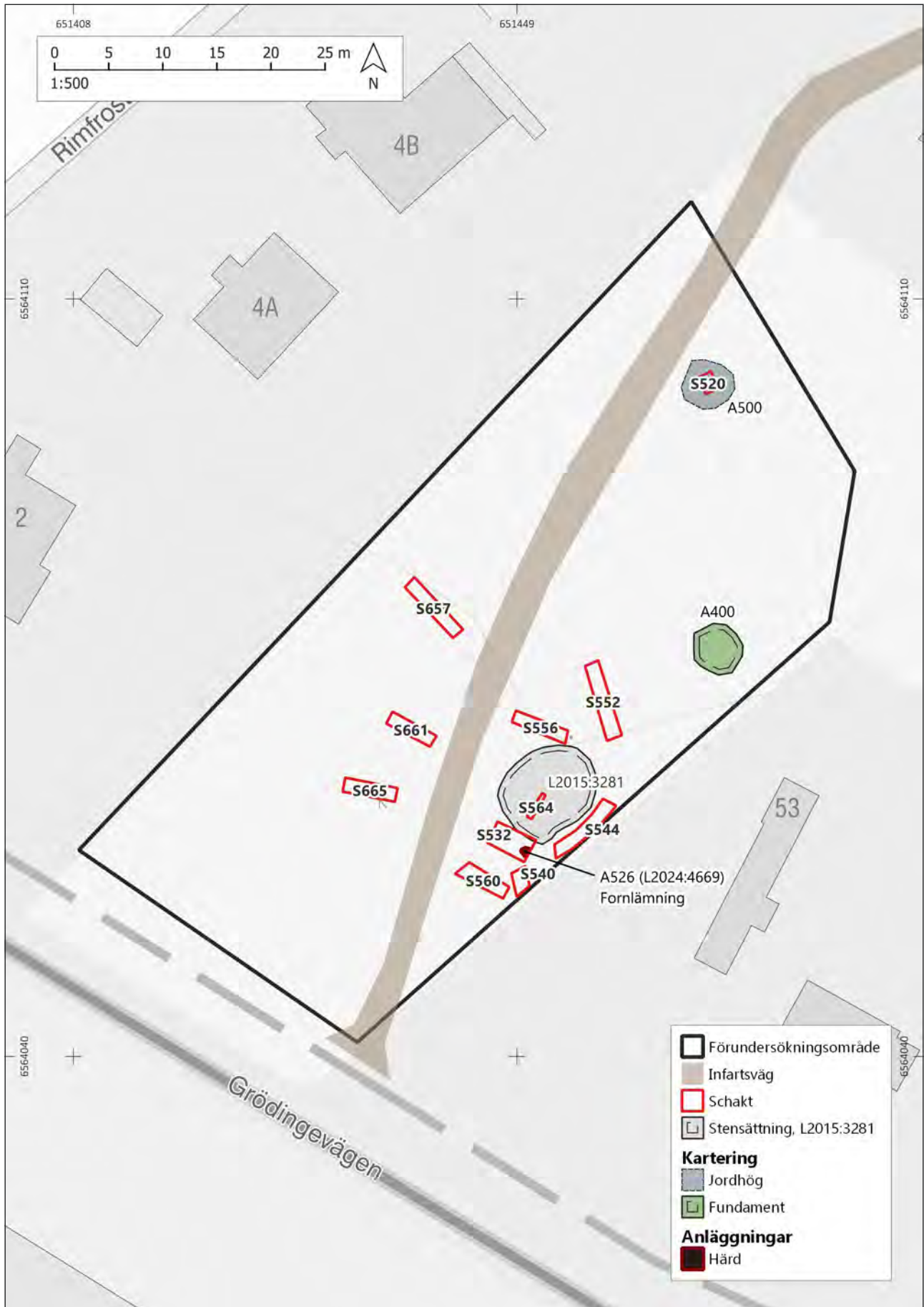
Figur 5. Stensättningen L2015:2181 från sydöst.

Efter att stensättningen rensats från löv och marktäckande växtlighet visade det sig att ingen egentlig torvbildning fanns på anläggningen istället framkom en jordmantel, särskilt i den södra delen, vilket syns i figur 5. För att säkerställa om det fanns en stenpackning eller inte i den södra delen drogs ett smalt, 2,5 meter långt och 0,4 meter brett schakt genom jordmanteln. Under cirka 0,1 meter matjord fanns en tät stenpackning bestående av sten med en storlek 0,1–0,25 meter. Stenpackningen rensades endast fram, se figur 6. Schaktningen gav inget svar på om jordmanteln var medvetet påförd eller om den tillkommit naturligt. Jorden kändes så pass lucker att det skulle kunna vara så att stensättningen vid någon tidpunkt jordförbättrats för att nyttjats som rabatt.

Figur 6. Schakt 564 i grav med stenpackning. Foto från söder.

Inom ytan väster om utfartsvägen fanns ett antal förhöjningar samt två större högar, A400 och A500. De mindre förhöjningarna kunde konstateras bestå av förmultnade stubbar och mindre jordhögar, närmast komposthögar, och mättes inte in.

Figur 7. Schaktplan skala 1:500.

Anläggningen A400, bedömdes utgöra det stenparti som finns omnämnt i KMR. Det rörde sig om en närmast röseliknande stensättning som var 5 meter i diameter och cirka 0,6 meter hög med en påfallande utjämnad och plan yta på toppen. Runt röset i norr, öster och väster fanns en stensatt kant av spräckta stenar ställda på högkant, cirka 0,6 meter höga så att de tillsammans närmast bildar en ram, i söder är anläggningen mer flack. Anläggningen hade ett formspråk som inte stämmer överens med förhistoriska gravar varför den bedöms som en rest efter skulpturparken, som fundament till en staty eller en blomsterurna.

A500 utgjordes av en höglignande lämning, oval, 5×4 meter stor och 0,5 meter hög, i ytan fanns enstaka stenar 0,2–0,5 meter stora. Ett schakt (S520) drogs genom anläggningen. Under grästorven fanns endast lucker matjord med löst liggande stenar. Anläggningen utgör ingen grav utan är en på platsen tippad jordhög.

För att avgränsa L2015:3281 grävdes nio schakt i anslutning till lämningen. Karaktären på schakten var något olika beroende på om de låg öster eller väster om utfartsvägen. Tre schakt drogs öster om vägen (S567, S661 och S665). De hade en likartad stratigrafi där det under grästorven vidtog ett 0,3 meter tjockt matjords/odlingslager som i sin tur överlagrade en steril undergrund av gulbrun sand.

Väster om vägen drogs sex schakt intill stensättningen. I den här delen av ytan fanns ett 0,1 meter tjockt lager av skogstorv vilket i sin tur överlagrade en steril undergrund av ljusbrun silt med inslag av moränsten. I den östligaste delen i schaktet S544 var undergrunden delvis grusig.

I ett schakt (S532) direkt söder om stensättningen hittades en hård L2024:4669, som fortsatte utanför schaktet. I schakt 532, anslutning till härden, hittades en malstenslöpare, Fl, se figur 8. Härden rensades fram inom schaktet och var oval, 0,6×0,7 meter stor, med en fyllning i ytan av svart, sotig och kolig silt med inslag av skärvig och skörbränd sten. Ett kolprov togs ur härden och skickades för ¹⁴C-datering som visade på en datering till 250–540 e.Kr., det vill säga järnålder men med en viss dominans (75,2%) för tiden 330–440 e.Kr., romersk järnålder och övergången till folkvandringstid.

Figur 8. Malstenslöparen som påträffades i schakt 532.

10 cm

TOLKNING

Inom förundersökningsområdet finns den ensamliggande stensättningen L2015:3281. Om denna har varit ensam eller ingått i ett gravfält, eller i en gravgrupp, går inte att avgöra idag. Området har exploaterats för villabebyggelse i olika omfattning från 1900-talets första hälft vilket sannolikt påverkat fornlämningsbilden vi ser idag.

Härden och löparen som hittades direkt söder om stensättningen ska nog främst kopplas ihop med gravritualer kopplade till stensättning då övriga schakt som gjordes i avgränsande syfte saknar arkeologiska indikationer. Vid en undersökning av graven och dess närområde skulle ytterligare anläggningar kopplade till ritualer kunna framkomma.

Schakten i den östra delen av förundersökningsområdet hade ett 0,3 meter tjockt odlingslager som var sandblandat vilket tyder på att den här delen av tomten har nyttjats för exempelvis potatisodling.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Uppdraget har genomförts utan avvikelser eller omprioriteringar från undersökningsplanens syfte och metod.

REFERENSER

Södertälje med omgivande land. Inventering av kulturmiljöer i Södertälje kommun. Delrapport av kulturmiljöprogram för Södertälje kommun. Utgiven av Södertälje kommun.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län Stockholm
Kommun Södertälje
Landskap Södermanland
Socken Södertälje
Fastighet Östertälje 61:9

Fornlämningsnummer L2015:3281 och L2024:4669
Lämningstyp Stensättning och härd
Datering Härden 250–540 e.Kr

Typ av undersökning Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte
Länsstyrelsens beslutsdatum 2024-04-10
Länsstyrelsens diarienummer 431-3334-2024
Uppdragsnummer i Fornreg 202400503
Arkeologgruppens projektnummer P24018

Projektledare Annica Ramström och Rasmus Ohlsson
Fältpersonal Annica Ramström och Sabina Larsson

Undersökningstid Maj 2024
Undersökt yta 63 m²
Inmätningsteknik RTK-GPS
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

1 fynd tillvaratogs vilket förvaras hos Arkeologgruppen AB fram till fyndfördelning.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Samtliga schakt grävdes med en skopbredd om 1,4 meter om inget annat anges.

Schakt-nr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning	Anl	Fynd
520	1,4×1,4	0,45	Under grästorven, 0,05 m, fanns 0,4 meter matjord med löst liggande stenar, steril undergrund av gulbrun sandig morän.		
532	4×2,5	0,4	Under 0,1 meter skogstorv fanns den sterila undergrunden av ljusbrun sandig morän.	A526	F1
540	2	0,3	Under 0,15 meter skogstorv fanns en steril undergrund av ljusbrun morän.		
544	5	0,3	Under 0,15 meter skogstorv fanns en steril undergrund av ljusbrun silt med moränsten 0,05–0,4 meter stora.		
552	7	0,4	Under 0,2–0,3 meter skogstorv fanns en steril undergrund av ljusbrun siltig morän		
556	6	0,4	Under 0,2 skogstorv fanns en steril undergrund av brungrå silt och moränsten upptill 0,3 meter. I den västra delen bestod sterilen av gulbrun sand.		
564	2,5×0,4	0,15	Under 0,1 meter matjord framkom en stenpackning hörande till L2015:3182. Grävandet avslutades när stenpackningen nåddes.		
657	7	0,4	Under 0,1 meter grästorv fanns 0,3 meter matjord som övergick i en steril undergrund av gulbrun sand.		
661	5	0,4	Under 0,1 meter grästorv fanns 0,3 meter matjord som övergick i en steril undergrund av gulbrun sand.		
665	5	0,4	Under 0,1 meter grästorv fanns 0,3 meter matjord som övergick i en steril undergrund av gulbrun sand.		

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A-nr	Typ	Storlek	Höjd	Beskrivning
L2015:3281	Stensättning	8,5×7	0,3-0,5 m. h	Oval, NO-SV. Gles kantkedja 0,4–0,8 meter långa stenar som är 0,2–0,3 meter höga. Stenpackning av 0,1–0,25 meter stora stenar. I norr fanns ett antal större stenar synliga i ytan av samma storlek som kantkedjan.
L2024:4669	Härd	0,6×0,7		Fyllning av, svart, sotig och kolig silt med inslag av skärvig och skörbränd sten. Härden undersöktes ej, och fortsätter in i västra schaktkanten. Daterad med ¹⁴ C till 250–540 e.Kr.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Kontext	Sakord	Föremålstyp	Material	Ant	Vikt/ gr	Datering	Anm.
1	S532	Malsten	Malsten	Bergart	1	1728	-	Närmast rund, cirka 11 cm i diam.

Bilaga 4. ¹⁴C-datering

ICA Inc.
10001 Lewis Drive, STE A-100
Damascus, MD 20872
www.radiocdating.com

¹⁴C AMS Report

Submitter Name: Annica Ramström
Company Name: Arkeologgruppen
Address: Arkeologgruppen Radiatorvägen 11 SE-702 27 Örebro Sweden
Date Received: June 14th, 2024
Date Reported: July 19th, 2024

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
14C-8756	Södert. A526	Charcoal	AAA	1660 +/- 30 BP	Cal 250 - 280 AD (6.6%) Cal 330 - 440 AD (75.2%) Cal 450 - 480 AD (4.7%) Cal 490 - 540 AD (8.9%)

ICA Inc.
10001 Lewis Drive, STE A-100
Damascus, MD 20872
www.radiocdating.com

¹⁴C AMS Quality Control Report

Submitter Name: Annica Ramström
Company Name: Arkeologgruppen
Address: Arkeologgruppen Radiatorvägen 11 SE-702 27 Örebro Sweden
Date Received: June 14th, 2024
Date Reported: July 19th, 2024

QC 1	IAEA C7	QC 2	IAEA C5
Acceptance Criteria	49.53 +/- 0.70 pMC	Acceptance Criteria	23.05 +/- 0.70 pMC
QC 1 Measured Value	49.43 +/- 0.20 pMC	QC 2 Measured Value	23.03 +/- 0.20 pMC
QC 1 Meets Acceptance Criteria		QC 2 Meets Acceptance Criteria	

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2024:45

